

חיים משה מייזלש (עמישו) ז"ל

חיים ליה

משה מייזלש היה משיירי „הכנסת הקטנה“ של סופרים עברים באמריקה, שהיוותה מעין מרכז-ספרותי-מעט בין שתי מלחמות העולם. מרכז בזעיר-אנפין זה נוצר עלידי פרחי משוררים, מספרים ומסאים שנתלקטו כאן לפני מלחמת העולם הראשונה. בימי המלחמה הגיעה „תגבורת“ מארץ-ישראל, אורחים לשעה, שנתנו יד ליסודה של תנועה עברית וחיזוקה של ספרותנו העתית עד שחזרו לארץ עם

הליגיון העברי, או לאחר תום המלחמה. סופרים יחידים שהספיקו לפרסם מדבריהם מעבר לים, הוסיפו להגיע לארצות-הברית אחד אחד עד מלחמת העולם השנייה. מן הבושרים לבוא הנה, מן המרכז היהודי הגדול בפולין, היה משה מייזלש. בחשאי בא בשנת 1930 ובחשאי נכנס לעבוד ב„הדאר“ שנתים לאחר מכן, עד עליתו לארץ בשלהי תשי״ט.

מ.מ. היה מן האחרונים בחבורה ומן הראשונים בשורה. יליד ורשה (נולד בתרס״א) וחניך חדרים ושיבות, ספג עוד בקטנותו בבית הוריו מנה גדושה של מסורת. אביו היה חסיד ברסלבי, שהיה משכים „לתיקון חצות“, איזור למחנני ומקל בידו, מוכן ומזומן לקבל בכל בוקר, עם שחר מפציע, את פני המלך המשיח...

בבגרותו נמשך מ.מ. ל„השכלה“, במהדורה עברית-לאומית, כשרעיון התחייה כובש את לבו. כוחותיו וסגולותיו היחודיים, חריפות שכלו וחתירתו לרדת לעומקו של ענין ולבחון אותו לאור מחשבתו המקורית, נתגלו קודם בישיבות, כשהקדישם ללימוד התורה, ולאחר מכן ב„תחפמוני“, מוסד שאיחד תורה וחכמה. הוא רכש את הוקרתם וחיבתם של המורים והתלמידים גם יחד. הם אהבוהו בגלל פיקחותו ופשטותו. הוא היה שווה בין שווים ומצא ענין לדבר עם כל אדם שנודמן לו על כל נושא שאיש-שיחו

העלה, על דברים שברוח כעל עסקי חומר. וכן גם לא החשיב עליונות רוחנית על עמל כפיים. מובטחני שנשא נפשו לחלוציות, אך משום מה לא נתגשמה משאת-נפשו זו לפועל. ואמנם מ.מ. הפתיע והתמיה את מוריו וחבריו כאשר עזב את „תחכמוני“ והלך אצל נגר להתאמן במלאכת נגרות כדי להיות מיגיע כפיו. הוא בא „לתחכמוני“ לקיים שיחות עם חבריו, שהבחינו ביבלות כפיו, שהיו בעיניו כעין אותות כבוד...

כסופו של דבר נמשך לעט סופרים עוד בשבתו בוורשה (ב„היום“ ו„הצפירה“) ולאחר בואו לאמריקה עשה את האכסניה שלו הספרותית ב„הדאר“.

הכרתיו כעבור שנים, כשם שהכירוהו עברים רבים שהיו מצויים באותם השנים בחברתו, כוותיקים כצעירים. הוא התייחס אלינו, אל חברי הגוער העברי בימים ההם, בחיבה וברעות. אנחנו כיבדנוהו בגלל מידותיו, ענוותנותו הטבעית והנטועה עמוק בלבו, עניוּת-אמת, שסולדת מכל פומביות. הוא היה מודעוּע כאשר שמע את שמו ברכים, כשהזכירוהו לשבח מעל במת נואמים. כאבו לו הפירסום והכבוד ולא הניח שירדפוהו וישיגוהו. שנאת הכבוד הגיעה אצלו לקיצוניות ועברה גבול „שביל הזהב“.

על אף ענוותנותו היה אבן-שוואבת וראש המדברים בפגישות חברים בימים הטובים ההם, כשמשפחת הסופרים העברים בניו-יורק עדיין לא נידלדלה וטרם נצטמקה מחמת פגיעתו של מלאך-המוות.

בפגישות חברים, שהיו מתקיימות על-פי רוב בצהרי יום ששי. כשהשתחרר מ.מ. מעבודתו „השחורה“ בשבועון היה מתרענן ומתרווח. היו אלה שעות של בידור רוחני. השיחות נסבו על ענינים „גבוהים“, עניני מחשבה ורוח, דעות ושיטות, ועל „פכים קטנים“, על עולם הסופר והספר, על אישים, תכונותיהם וחולשותיהם, ועל ענינים שעמדו על הפרק, בכלל ובפרט. המעבר מדבריו מחשבה ל„שיחת-חולין“ מתובלת דברי שגינה ומשל נאה היה טבעי ו„מובן מאליו“. הוא נהנה מכל ניצוץ של משפט מקורי בכתב ובעל-פה, מאימרת-כנף קולעת, מהברקה ו„חידוש“ כלשהו. „תגיד איזה חידוש“, היה אומר.

ה„חידוש“ היה חותם סגנונו של מייזלש, סגנון מרפב צירופי-לשון מקוריים ועושר ביטוי ללא גודש של מליצה. חינו האישי של מ.מ. עלה מתוך סגנונו וממנו גם העניק לאלפי כתבי-היד שערך, איון ותיקן בעטו המהיר. „פועל“ מערכת קרוץ ורזיו היה, אך מלאכתו, מלאכת העתונאות, היתה מדוקדקת וזהירה. הרבה מכשרון לשונו וכוחו הספרותי השקיע בתרגום, בעריכתם והתקנתם של כתבי אחרים. רבים הספרים שנתן להם „תיקון“ ספרותי. עבודה עלומה היתה זאת. עושר שפזר ללא חשבון וצרורת-עין.

עבודתו „השחורה“ של מייזלש כאן ובארץ, היתה „חיי השעה“ שלו. היא לא נטלה מסגולותיו כהוגה־דעות וחוקר־יוצר. הוא הפתיע הרבה ממקורביו, שהוקירו את כשרון עט־הסופר שלו, כאשר הופיעו בתרצ״ט שני הכרכים של „מחשבה ואמת“, ספר שהוציא מוניטין למ.ח. עמישי, שם־הלוואי של מ.ח. מייזלש. לא רבים העמיקו קרוא בספרו ומעטים כתבו, או הסבירו את שיטתו ההיסטוריוסופית של עמישי־מייזלש הנוגעת ליהדות, להתפתחותה, כיוונה ויעודה. שיטה זו קשורה ישירות ברעיון התחנה־הלאומית וחדוש חייו של עם ישראל. המחבר עצמו שיקע עיקרי הגיונותיו ההיסטוריוסופיים בהרבה ממאמריו שכתב על בעיות הזמן, ובקובץ מסותיו שהופיע לפני שנים מספר — „ציונות אתמול, היום, מחר“.

הספר „מחשבה ואמת“ כולל ניתוח וביקורת המחשבה הכללית והיהודית, ביחוד הרעות המתחסות להגדרתם של מושגים ובירוך של דעות בנוגע לרצון, רציפות מקום וייחוד זמן, הנצרות והרעיון המשיחי — עד תורותיהם של הגל ומארכס והדיון המקיף על בעיות הקיום הרוחני והלאומי־אנושי של עם ישראל והשאלות הכרוכות בקיום הזה. נקודת־המוצא של ספר גדול זה איננה כ־אם ביסוס רעיוני לתהליך שיבתנו וכניסתנו למסלול ההיסטורי שנתעוות ונשתבש כיוונו עם חורבן בית ראשון. שיבת ציון מחזירה אותנו להווייה הלאומית הטבעית, שבה גרעיני צמיחה וגידול בריאים לחידוש חיי־עשייה־יוצירה תקינים בעתיד.

השמות מייזלש־עמישי הם שני הפנים של אישיותו הספרותית — של הוגה־דעות מעמיק ואדם המעורב עם הבריות, שיחס אנושי ורחים לו לעלובי החיים, למקופחים ולחסרי ישע. כמה טרחות טרח לסייעם ולסעדם. זוכרני, שלא דילג בכל טיוליני אף על פושטייד אחד מבלי שהעניק לו את פרוטותיו כלאחר־יד, כאילו התבייש בגורלו של העלוב הנצרך לדבר.

משה מייזלש חי ופעל לפי צו מצפונו. בעל־כרחו קיבל על עצמו את עריכת „הדואר“ במות מנחם ריבולוב בתשי״ד. נאמן למידת ענוותנותו החביא את שמו כעורך באותיות זעירות מתחת לקו בעמוד האחרון. במשרדו ישב על כסאו ועלי־יד שולחן עבודתו הצר, כבימים שעבד בעילום שם כעוזר לעורך, כשלמעשה ערך את השבועון, על כל פנים הרבה מגליונותיו, בחייו של מ.ר. בעל־כרחו כתב מאמרים ראשיים, שכמה מהם הם מסות קטנות, שבחן בהן בחינה מחודשת כמה מהוויות חיינו. כשביקר בסוף החמישים בארץ־מאוּוֹן עשה את חשבון עולמו. „שוב לא אוכל אחרי ביקורי במולדת העברית לעשות שקר בנפשי ולהיות עורכו של עתון עברי וציוני באמריקה“, אמר.

השנים תשי״ט־תשמ״ד שישב בהן בארץ היו מן הטובות בחייו, שנות מילוי משאלות לבו. רבים היו מבקריו מאמריקה, ואף קיים עם רעיו קשר

מתמיד ואמיץ. זכיתי לבקרו במשרדו ב„מוסד ביאליק“ בקיץ שעבר. שיחתנו היא פרק-זכרונות בפני עצמו. נזדקן האיש בדרך הטבע, אך „ליחו לא נס“ — שיחתו ערה, חיה, רבת-בינה. „גיל איננו גיל“, אמר על משקל הפתגם העממי הרוסי. „האם קבלת את ספרי הקטן?“ — שאל. חיפש ולא מצא. „למען השם אתה מוכרח לבוא שנית ואתן לך את הספר“.

הבטחתי ושמחתי לבקרו ולשוחח עמו שנית. נפרדתי ממנו בתקווה לראותו בביקורי הבא. לא זכיתי. לא זכינו.